

Om någon blev utnämnd, utan Rasputins bemedling, så måste även han göra ett "bockningsbesök" hos förra kejsarinnans mäktiga gunstling, i annat fall fick han genast avsked. Icke en enda utnämning, icke ett enda föravskedande skedde utan Rasputins vetskap.

– Ur den finska pamfletten
Rasputin: En sibirisk hästtjuv, 1917.

Ett litet mästerverk, menar Erik Hedling om Robert Duvalls senaste film. Respekten för den amerikanska frikyrkan är lika sympatisk som ovanlig.

Robert Duvall fick sitt stora genombrott som karaktärsaktör i Francis Coppolas *Gudfadern* (1972), där han spelade Tom Hagen, de sicilianska brödernas irländske fosterbror. Med en subtilt nedtonad stil gestaltade Duvall med brio den tysta mastik. Efter sin roll som mer bombastisk helikopterpilot i Coppolas *Apocalypse Now* (1978), har Duvall fått mer krävande roller. 1989 krönte han sin karriär med porträttet av Augustus McCrae i Simon Wincers episka TV-filmatisering av Larry McMurtrys västernroman *Lonesome Dove*, på svenska *Den långa färd*. Duvalls tolkning av den storskrävande, horande och djupt mänskliga Augustus var en verklig *tour de force*, en roll som Duvall själv stolt högre än hade han spelat Hamlet.

Fast frågan är om Duvall någonsin varit bättre än som frikyrkopredikanten Sonny i den nya, egenregisserade filmen *Aposteln*, aktuell på några få dukar i Sverige efter att ha fått ett triumfartat mottagande bland kritiker i både USA och Europa.

månadens film

Aposteln
Regi och manus: Robert Duvall
Foto: Barry Makowitz
Klippning: Stephen Mack
Musik: David Mansfield
Med Robert Duvall, Farrah Fawcett,
Miranda Richardson, Todd Allen m fl

Duvall är en gudabenådad apostel

Det är en suverän film med Duvall själv i centrum som snacksälgt pastor – han kunde inte ha kunnat komma längre bort ifrån sin genombrottsroll i *Gudfadern*. Duvall predikar, förför och skäller på sin Herre med en frenesi, sällan tidigare skådad i filmer om tal-föra predikanter.

Sedeslösa profitörer

I föregångare, som Richard Brooks berömda *Elmer Gantry* från 1960 med Burt Lancaster i en firad roll som predikant och horkarl, brukar frikyrkopastorerna gradvis avslöjas i all sin moraliska dekadens, grigiga efter pengar och lammkött. En annan av dessa satirer är Lindsay Andersons *Glory! Glory!* (1990), där frikyrkans sinande kassor skulle fyllas med hjälp av en hårdknarkande rock-sångerska, givetvis också föremål för pastorns tränande.

Duvall visar emellertid distanserad respekt för denna genuint folkliga rörelse, med starka rötter bland fattiga, särskilt den svarta befolkningen, i Södern. Och greppet känns fräscht, speciellt som Duvalls pastor är en efterlyst mördare som genom den andliga rörelse han skänker sin församling vederfars ett slags gudomlig nåd. Sonny är en pastor som far runt i Texas – han kommer från Fort Worth – och predikar i diverse tält och kyrkor. Hans hustru, habil spelad av 70-talsmodellen Farah Fawcett, har emellertid tröttnat på

Regimer i sönderfall drar på sig skojare som lösa hundar drar på sig löss. Olav Wiström presenterar en av de värsta.

Munken och tsar

biografi

Henri Troyat
Rasputin
Ov: Katja Walden
Fischer & Co, 1998

Redan som 20-åring levde muzikern Grigorij Rasputin – född kring 1872 och avlid 1916 – ett liv fyllt av utsvävningar och stölder. Han hämnades på Gud för att hans son dött vid sex månaders ålder och blev en vägnars vandrare, en *strannik*. Han drog från kloster till kloster och åt vad han fick vid böndernas bord. Han tackade dem med böner och förutsägelser. Sedan stal han en häst. Han pastas ha vält ett imperium. Men det välte nog av inre nödvändighet och snart vältet det väl igen. Denne tundrans son har Henri Troyat ägnat en biografi.

Enligt ett rekommendationsbrev till arkimandriten i huvudstaden är Rasputin våren 1903 en övertygad *starjets* och en siare att ha förtroende för. Även skeptiker fascinerades av hans talarglöd. Med ögon som tefat ser och hör societeten hur han sörlar i sig soppan och äter med fingrarna. Att han är en tölp ökar trovärdigheten. Han är inte en Kyrkans utan en Guds man.

Snart går rykten om att Rasputin lever ett sedeslöst liv och lägrar kvinnor under förevändning att förbereda dem för de fröjder som väntar när de förenas med Vår Herre. Den ena förnäma damen presenterar honom för den andra: Detta är den enkle starjetsen Rasputin, helbrägda-

görare och profet. Och han trivs som fisken bland dessa damer som älskade okulta seanser, samlagsgymnastik och Nikolaj II. Han kunde avläsa en persons karaktär och framtid bara genom att stirra honom i ögonen! Och han super sig själv och fruarna redlösa, då ju lästen och synden är en förutsättning för dygden och fromheten. Sedan genomborrar han natten med beaktelser som gav honom status hos rättrögn och räddhägna ryskortodoxa beaktare.

Duar tsaren och botar tsarevitjen

Så introduceras Rasputin för tsaren. Honom duar han utan att tveka. Han duar även tsaritsan, en sådan fräckhet! Sedan sansar hon sig. Detta är ju Rysslands sanna budbärare. Genom honom står hon i förbund med den den ryska Jorden och Folket. Och när tsarevitj Alexej drabbas av inre blödningar och ligger döende står läkarna handfallna. Rasputin skickar telegram från Sibirien: Låt inte läkarna plåga pojken! Mirakulöst nog tillfrisknar han

Pastor och mördare. Robert Duvall gestaltar predikanten Sonny, som slår ihjäl hustruns älskare och startar ett nytt liv i Louisiana.

kringflackandet och förälskat sig i en yngre manlig medlem av kyrkan, Duvall gestaltar Sonny's förnedring med kuslig precision: hans intrång i älskarens hus, hans patetiska försök att tala hustrun tillrätta och hans nattliga och desperata vädjanden till Gud.

Som om hustruns svek inte vore nog, blir han genom hennes stämplingar också utesluten ur sin kyrka. I ett sista försök att få med sig sina barn, slår han impulsivt ned hustruns älskare med ett baseballträ – en handling som i och med att den nedslagne aldrig vaknar igen likställs med mord (det är tur för

Sonny att delstaten Texas inte har dödsstraff för passionsbrott).

Under flykten ner mot Louisiana blir vi nästan en med Duvall, som genom sin vänlighet och fromhet blir omhändertagen av fattiga längs sin Via Dolorosa. I en synnerligen uttrycksfull scen låter han döpa sig själv till apostel, och väl framkommen till Bayou-området i Louisiana lyckas han dra igång den sedan länge insomnade frikyrkan under sitt nya alias. Duvall är helt enkelt strålände, inte minst i de försiktiga kärleksscenerna med den nya kvinna han träffar. Miranda Richardson matchar här Duvalls

histrionmässiga framtoning i ett oförglömligt porträtt av en tvättäkta *southern belle* komplett med en texansk *drawl* som trots aktrissens engelska ursprung knappast står Duvalls efter.

Pastorn och straffarbetarna

Duvall får sin kyrka och sin församling, som herden sina lamm, och anslående är hans stakta predikan – med Duvall i praktslag – med polisen väntande utanför kyrkporten. Apostelns tilltagande ryktbarhet har nått Texas, och den före detta hustrun känner igen sin Sonny vid en radiopredikan.

Nåden som vederfars utav Duvalls pastor blir dock bestående, enar eftertexterna upprullas mot bakgrund av ett bevakat *chain gang*. Duvalls röst klingar ouppörligen och medfångarnas unisona *Jesus!* visar att han fått ännu en flock.

Robert Duvalls historia är berättad och spelad med en djupt humanistisk grundsyn. Det långsamma tempot känns aldrig påträngande och den kulturellt främmande miljön skymmer inte Sonny's mänskliga framtoning. Och Duvall visar sympatisk respekt för det intellektuellt föraktade frikyrkopredikanterna och deras lärjungar.

Inte sedan John Sayles *Lone Star* för två år sedan har en amerikansk film berättat mig lika djupt. *Aposteln* är tveklöst ett litet mästerverk.

ERIK HEDLING